

viatges

Torre de ventilació a Yazd.

Iran,

Si jo pogués construir la volta celestial,
trauria del mig la volta actual
per construir-ne una altra, feta de tal manera
que resultés fàcil gaudir amb llibertat.

ORNAR JAYYAM

un gran feix d'història

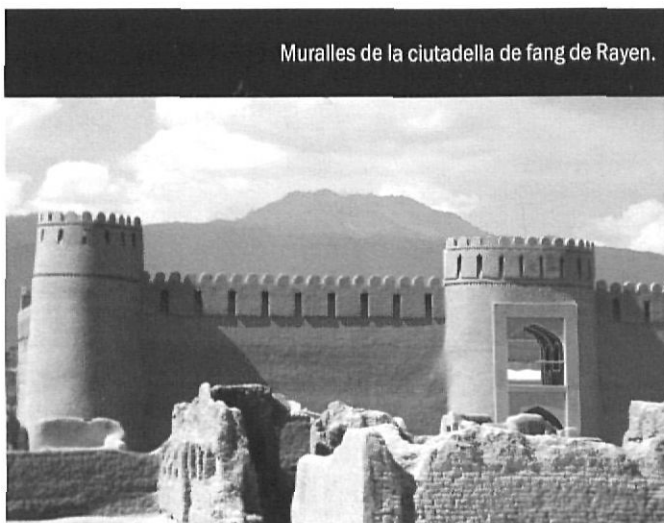
Miquel **Simón** — Seguint el periple iniciat fa uns anys per terres de cultura islàmica, hem visitat recentment aquest immens i particular país. Quan dius que vols viatjar a Iran et miren amb una expressió barreja d'incredulitat i de commiseració, i jo hi afegiria que amb una part d'ignorància. En anar repassant la seva història i trobar-te amb noms de llocs com Susa i Persèpolis, personatges com Darius, Alexandre Magne, Gengis Khan i cultures antigues com les dels perses, assiris, medes i sassànides, et referma més la idea primitiva que aquella terra és dipositària d'un gran feix de la història de la Humanitat.

A mi m'agrada més l'antic nom de Pèrsia, però una decisió política ben recent —del 1935— ha fet oficial el nom d'Iran. De fet, a col·legi nosaltres estudiàvem Iran o Pèrsia, així, amb els dos noms.

Iran és un país gran; amb els seus 1.648.190 Km² és el sisè país en extensió del continent asiàtic. Té dos deserts, un pic de més de 5.000 m, i més de 10 de més de 4.000 m. D'entre els països que fan frontera amb Iran n'hi alguns amb fort ressò mediàtic: Pakistan, Afganistan, Turkmenistan, Azerbaidjan, Armènia, Turquia i Iraq; al nord limita amb la mar Càspia (el llac més gran del món) i al Sud amb el golf Pèrsic i d'Oman. Cal recordar que en èpoques d'esplendor l'imperi persa anava des del riu Indo fins a Líbia i Grècia.

La població és de més de 62.000.000 d'habitants, inclosos uns 2,6 milions de refugiats d'Iraq i d'Afganistan.

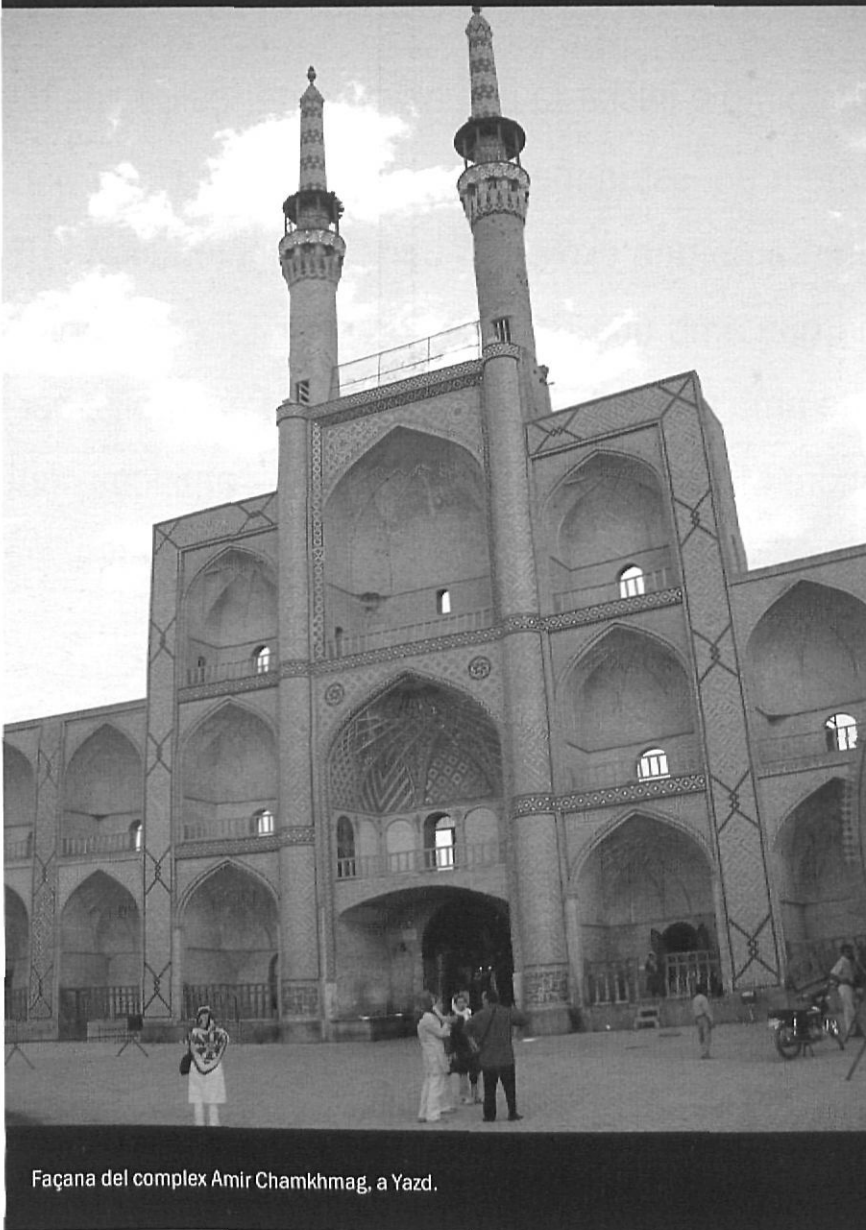
Muralles de la ciutadella de fang de Rayen.

FOTOGRAFIES: MIQUEL SIMÓN I DOLORES BOSCH

El basar de Yazd és un espectacle ple de vida.

Façana del complex Amir Chamkhmag, a Yazd.

Cal deixar ben clar que Iran no és un país àrab; no ho és com a raça, ja que la majoria és de raça indoària (la població de raça àrab no arriba actualment al 3%), ni tampoc parlen la llengua àrab, malgrat que la seva escriptura sigui molt semblant a l'àrab. I parlant del període històric de la invasió àrab, més o menys com per aquí. Veneren molt Ferdousi, un poeta seu del segle X perquè en la seva obra va anar depurant la llengua persa de paraules i influències de l'àrab i li va retornar la seva puresa. En cap moment no em va ser possible practicar els meus pobres coneixements de la llengua àrab.

L'ètnia majoritària és la persa —un 65%— i la resta es reparteix entre àzeris, kurds, àrabs, lurs, turcomans, armenis, jueus i assiris. El farsi és la llengua oficial comuna, però alguns d'aquests grups ètnics manté ben viva la seva llengua pròpia. En pocs països podem detectar un sentiment com a nació tan viu i consistent com a Iran, malgrat la seva mescla d'ètnies.

L'islam xiïta és professat pel 85% dels iranians, la resta es reparteix entre musulmans sunnites, cristians ortodoxos, zoroastrians i jueus. Aquests tres últims, com a tals, tenen representants propis en el parlament o *majlis*.

El 95% dels nens van a l'escola fins als 14 anys i el 73% fins als 18. Aquest any en el conjunt d'universitats de Teheran s'han llicenciat més noies que nois. Es calcula que l'analfabetisme en el total de la població arriba a un 18%.

L'animadversió dels USA és també mútua; en alguna ocasió encara s'hi refereixen com al «Gran Satan», no vesteixen amb corbata i excepte en rares ocasions la targeta Visa no es pot fer servir, però tenen Coca-Cola. Em vaig fer ensenyar l'antiga ambaixada dels USA, escenari d'una accidentada ocupació durant els primers dies de la revolució islàmica; en veure els seus jardins vaig recordar les fotografies dels ostatges que va publicar la premsa de llavors. Està tot igual, fins les pintades antiamericanes de la tanca exterior, suposo que degudament restaurades. Però no oblidem que el 1973 Iran es va negar a secundar el boicot

dels països productors de petroli i es va convertir en el principal proveïdor dels USA; a canvi, les ajudes americanes varen fer de l'exèrcit iranià el més poderós de la regió en aquella època. La política és a vegades així.

Com a país productor la gasolina és molt barata, uns 9 cèntims d'euro el litre; és per això que les línies aèries internes d'Iran són de les més barates del món. Això, i les distàncies considerables entre ciutat i ciutat, fa que molts desplaçaments interiors es facin en avió.

Vestimenta

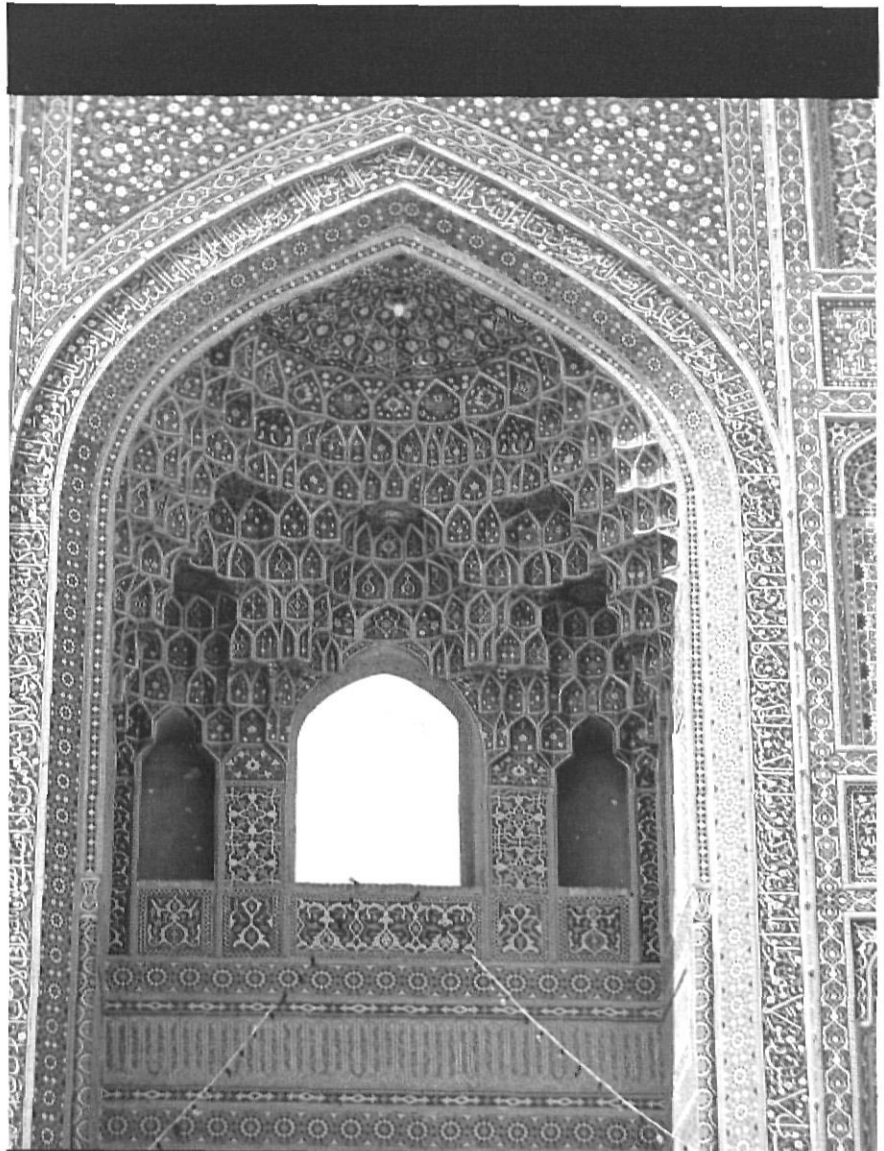
És un capítol que les dones que hi vulguin viatjar han de tenir assumit. Encara que en realitat les normes no són tan estrictes actualment com diuen les guies, són una mostra actual i absurda pel poc respecte per la igualtat de les dones que propicia l'actual règim politicoreligiós. No oblidem que durant el regnat dels dos últims xas en el segle XX estava prohibit sortir al carrer amb mocador al cap, just al contrari d'ara.

Pel carrer es veuen moltes dones (les grans, totes) tapades amb el xador negre; les joves van amb mocador (la majoria de color negre) i una mena de gavardina fins sobre els genolls, encara que de tant en tant en veus alguna que porta un mocador molt petit per a tanta cabellera i la gavardina que porta li va excessivament estreta.

Les viatgeres occidentals, malgrat les limitacions imposades en la vestimenta, no cal que utilitzin el xador, excepte en alguna visita molt concreta. No és còmode (no saps com fer perquè s'aguanti) ni és agradable (és un signe visible de discriminació).

Kerman, la capital del desert

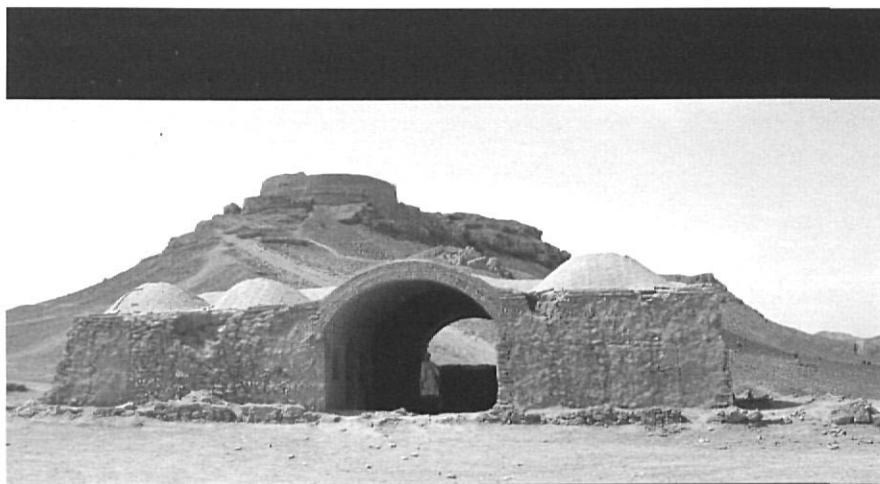
Encara que situada a 1.845 m d'alçada, es troba entre dos deserts, el de Lut i el de Kavir. Era la primera parada segura en la ruta de la seda després de travessar les estepes asiàtiques; Marco Polo la va visitar en 1271. De fet, nosaltres a partir d'aquí anàrem seguint en gran part l'antic camí de la ruta de la seda.

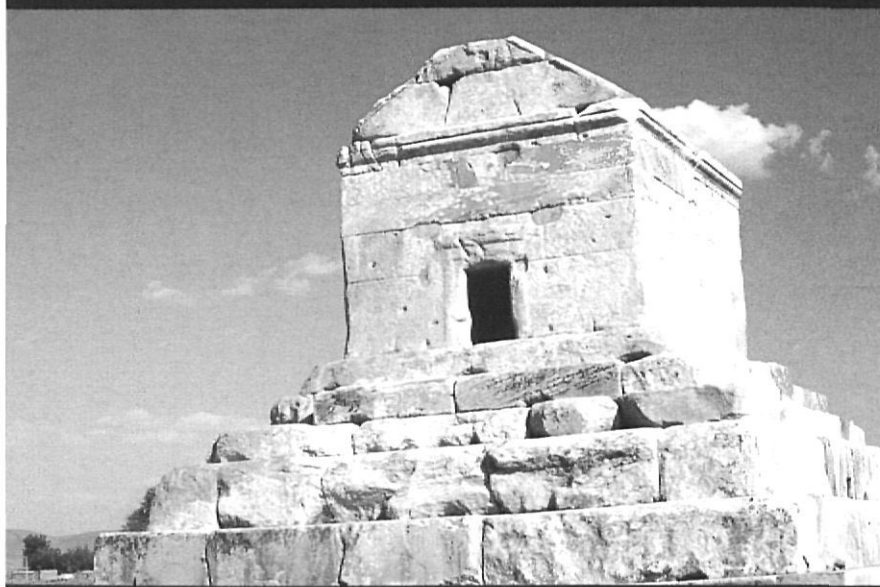
La decoració arriba a tots els racons de la mesquita de Shiraz.

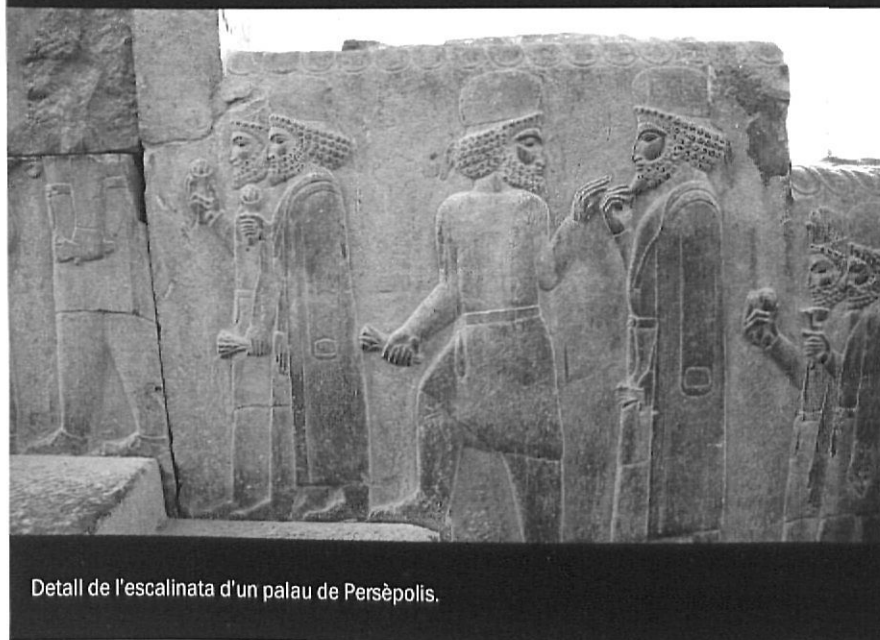
Pati central del caravanserai de Zenoidin.

Torre del silenci dels zoroastrians, a Yazd.

Tomba monumental del rei Cirus a Pasagarde.

Detall de l'escalinata d'un palau de Persèpolis.

Vam visitar la seva mesquita del Divendres, tota adornada amb catifes multicolors en la vigília de la festa de l'aniversari del 12è imam. Va ser el nostre primer contacte amb una decoració que recorda l'ambientació dels contes de les mil i una nits. Notem que en cap visita a les mesquites de tot el país no vam haver de pagar cap entrada ni donar cap almoïna (això em recorda la catedral de Girona); fora de les hores d'oració, en el seu interior sempre hi ha gent de tots els aspectes que pregunten, conversen o simplement reposen a la fresca. Després, i en la visita d'un mausoleu totalment recobert interiorment de mirallets de colors, per unes monedes un vell ens va cantar unes pregàries que varen arrodonir l'ambient de fantasia.

Destruïda la ciutadella de Bam pel terratrèmol, vàrem visitar la de Rayen, més petita, que feia de residència estival dels senyors de Bam i que, com aquella, està tota feta de fang. Una curiositat: durant la visita varen caure quatre gotes de pluja, però és que segons les estadístiques feia 10 anys que no hi queia ni una gota! L'adaptació de l'home a les condicions del clima extrem queda reflectit en la construcció d'aquestes ciutadelles: parets gruixudes, carrers estrets i tortuosos, conduccions subterrànies d'aigua des de les muntanyes, etc.

La visita al mausoleu de Nemato-lah, a part de permetre'ns contemplar la seva magnífica cúpula de color blau verdós i els seus dos esvelts minarets, ens proporcionà la sensació de ser els únics forasters al mig de la gernació de devots que visitaven la tomba d'aquest home sant.

Yazd, la ciutat de Zoroastre

L'especial aparença de la ciutat de Yazd és l'adaptació de l'arquitectura d'aquesta ciutat-oasi a les temperatures que van des de més de 40° de l'estiu als -8° de l'hivern. L'horitzó està dominat per la presència d'altíssimes torres de ventilació, uns ginys fets de fang que proporcionen un notable corrent d'aire menys calent que el de l'exterior a cases, cisternes o locals públics; podem assegurar personalment que funcionen. És l'aire

condicionat ecològic, que no consumeix energia, que data de l'antiguitat i que encara funciona.

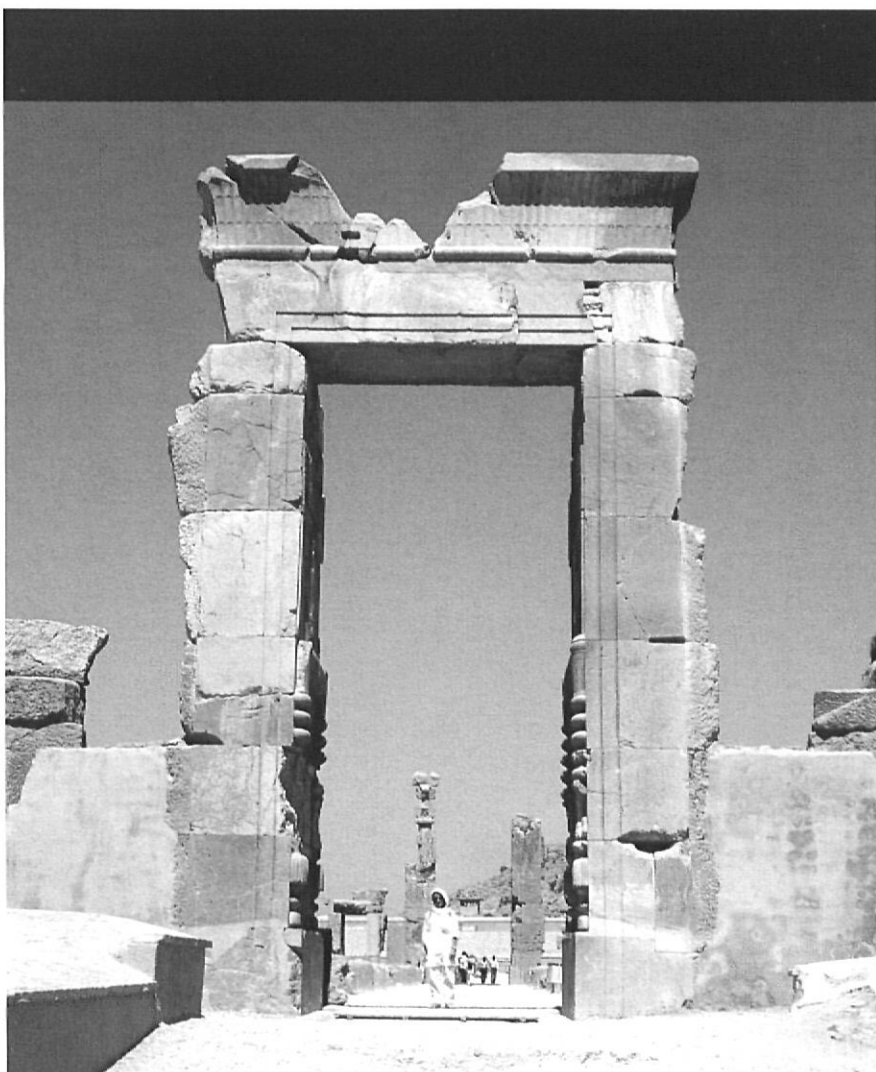
Yazd és la ciutat on hi ha més seguidors de la religió zoroastriana (o de Zaratustra); és una religió mono-teïsta que sembla datar del primer mil·lenni aC. Creuen en un cel, un purgatori i un infern; adoren el seu déu –Azura Mazda– i el foc. Vàrem visitar un dels seus principals temples, on crema una flama ininterrompudament des del segle V; avui dia funciona gràcies al gas natural. També vàrem anar a una torre del silenci, construcció dalt d'un promontori on deixaven els morts perquè els voltors netegessin les seves despulles; diem deixaven perquè ara està prohibit. Les cases del barri on viuen els zoroastrians són totes de fang, i els carrers molt estrets i tortuosos, dels quals les motos són les reines.

Visitem un *zurkhane* o casa de força, on es practica l'esport típic iraní. Es tracta d'una demostració d'exercicis gimnàstics de força seguint el ritme d'uns cants o repetitives salmòdies en honor d'Alí i Hussein, màrtirs dels xiisme. La plaça del complex Amir Chamkhamag és molt fotogrènica i contemplar des d'allà la posta del sol és una bella manera d'acabar la jornada.

A la nit dormim en un *caravanserai*, o antic lloc de parada al mig del desert de les caravanes de la ruta de la seda recentment reconvertit en un peculiar hotelet. Es tracta de «reproduir» les condicions en què hi sojornaven els caravanners; és com una fortalesa feta de rajoles i fang, i des del terrat podem contemplar els estels i la sortida de la lluna. Això fa que en anar als «dormitoris» i estar sobre catifes no trobem tant a faltar les comoditats dels actuals llits.

Schiraz, la ciutat de les roses i dels poetes

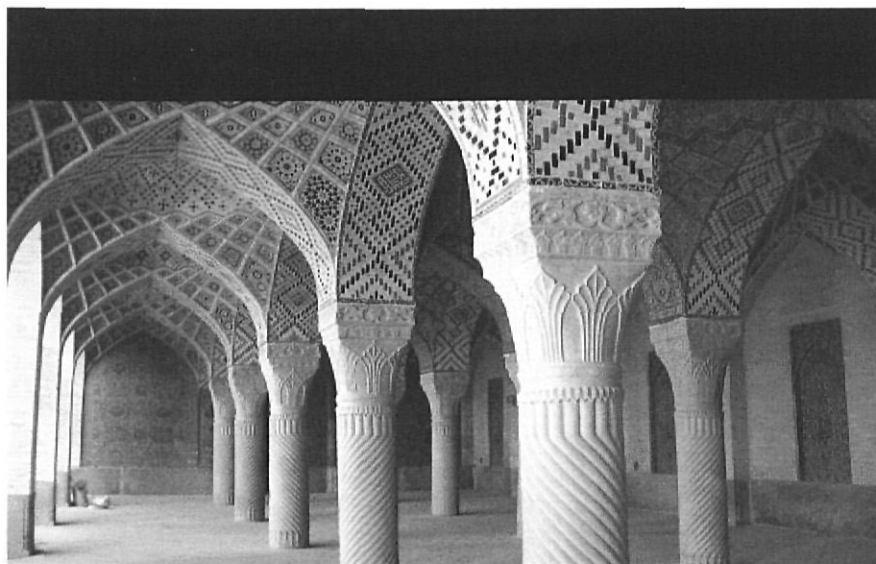
Les mesquites del Divendres, Vaquil i de Nassir-ol Molk exhibeixen unes decoracions en mosaics o en rajoles de ceràmica vidrada d'uns colors i dibuixos tan exuberants que et deixen bocabadat i submergit en un ambient d'irrealitat. Encara que la màquina de fotografiar se't disparés sense voler, segur que sortiria una postal.

Porta monumental a Persèpolis.

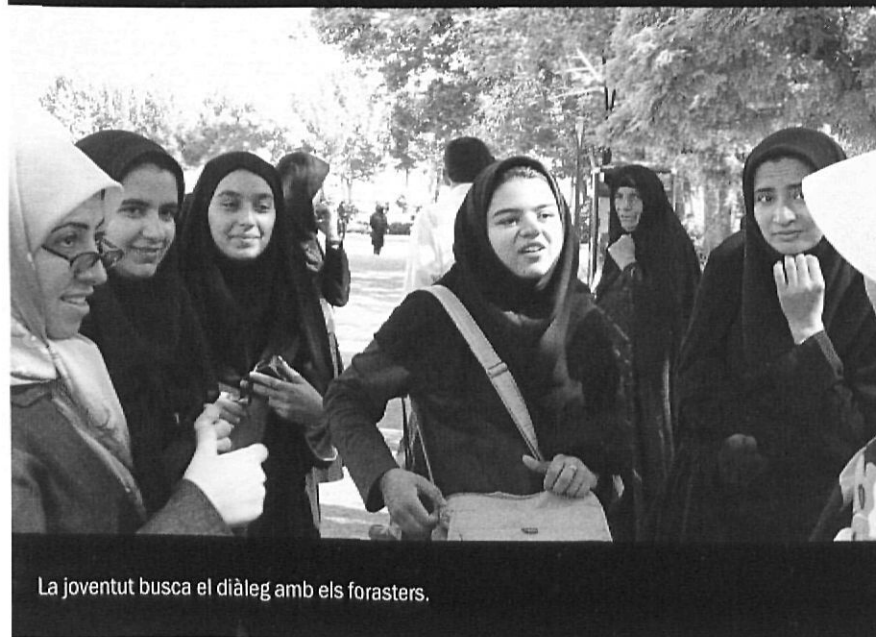
Jardins d'Eram a Shiraz.

Filigranes de mosaic en la mesquita de Nassir-ol Molk, a Shiraz.

Cúpula i minarets de la mesquita de l'Imam, a Isfahan.

La joventut busca el diàleg amb els forasters.

El basar cobert és dels més complets; té infinitat de botigues, uns quants banys (avui reconvertits alguns en agradables cases de te o restaurants), madrasses (escoles coràniques), places interiors, jardins i mesquites. Encara que siguis dels poquíssims forasters al mig d'aquella gentada, en cap moment et sents cohibit; els venedors no et molesten i pots gaudir del seu ambient real. El basar és per a ells i no per a l'ocasional viatger que hi pugui anar.

La poesia té un lloc molt important en la cultura iraní; et poden recitar de memòria un grapat de poesies i la veneració que senten pels seus poetes pot semblar desmesurada als nostres ulls, però per a ells és ben sentida. Dels seus poetes més coneguts trobem Ferdousi, Omar Khayyam, Hafez i Saadi (els mausoleus dels dos últims estan a Schiraz). Són visites obligades (aquí ho són els dels militars, sants o polítics) i sorprèn la gran quantitat de gent que devotament visita i toca les seves tombes; nosaltres no vàrem voler ser menys i hi llegirem unes poesies que ja portàvem per a l'ocasió.

Pasagarde i Persèpolis, l'esplendor dels aquemènides

La grandiositat de les restes de les antigues capitals dels reis aquemènides (primer mil·lenni aC) sorprèn i aclapara. Caminar per on varen passar Cirus, Darius, Xerxes o Alexandre Magne ens feia un cert respecte i fins i tot parlàvem en veu baixa. Les grandioses avingudes, superbs palaus i exquisits baix relleus no poden deixar indiferent ningú. Malgrat la forta calor, que ens obligà a fer la visita a poc a poc, era fàcil imaginar-se la magnificència i riquesa d'aquells llocs quan eren una de les principals capitals del món conegut.

Encara s'hi poden veure algunes restes de les instal·lacions que hi va muntar el darrer xa el 1971 per commemorar els 2.500 anys d'antiguitat de la història de Pèrsia. La desmesurada despesa que aquesta festa va ocasionar, el poble iraní no li va perdonar mai.

Molt a prop de Persèpolis hi ha el lloc sagrat de Nasq-e Rostam, on en unes parets rocoses es varen excavar les tombes monumentals d'alguns dels

principals reis aquemènides: Darius, Xerxes, Artaxerxes... i també hi ha els baix relleus amb què els reis sassànides varen deixar constància de fets cabdals de la història persa. Tot el conjunt et fa recordar algunes parts de Petrà, la capital dels nabateus.

Isfahan, la meitat del món

Quan llegia *El metge* de Noah Gordon em vaig fer una idea una mica idíl·lica d'Isfahan; quan hi arribes, la realitat encara supera la idea original. La gran quantitat de palaus, mesquites, madrasses, ponts i jardins que pots aconseguir visitar és aclaparadora. I no sabries dir quin són els més preciosos.

Les decoracions en rajola vista, mosaics o recobriments amb rajoles de colors omplen tots els racons i quasi acabes embafat de tanta bellesa junta. Jo diria que molts d'aquests edificis monumentals són com gegantines bomboneres preciosistes. Possiblement és aquí on es troba més varietat d'artesanía de qualitat: treballs en fusta lacada, miniatures sobre os de camell, estris de pell o una àmplia gamma d'obres en tèxtil són prou variats i ben aconseguits.

Quan es va fer fosc quedaren il·luminats els principals monuments i la ciutat semblava un enorme pastís amb espelmes; ho vàrem aprofitar per anar a fer un te amb safrà a la fresca d'una casa de te a sota les voltes d'un dels monumentals ponts de vianants que creuen el riu Zayandeh. Aquests ponts estan plens de vida i em recordaven l'ambient de la nostra Rambla en un diumenge al matí de fa anys. Malgrat tenir la impressió que érem els únics forasters al mig d'aquella gentada, la sensació que ens dominava era de calma i de tranquil·litat.

Als afores d'Isfahan hi havia una curiosa atracció: en una mesquita no gaire gran amb dos minarets, un home s'enfilà a l'interior d'un d'ells, el va sacsejar fins que aconseguí que basculés; doncs bé, en aquest moment es posà a bascular l'altre minaret tot sol, per simpatia. El viatger Ibn Batuta ja explica haver-ho presenciats en el segle XIV i encara no ha caigut ni un sola rajola!

Decoració geomètrica i cal·ligràfica fins a la punta del minaret, a Shiraz.

Mashad, l'espiritualitat xiïta

A Mashad vàrem visitar el mausoleu de l'imam Reza, un lloc sagrat per als musulmans xiïtes (10.000.000 de peregrins l'any passat). El complex religiós que rodeja la mesquita principal i el mausoleu és immens i la decoració espectacular; només dir que les principals cúpules i minarets estan recoberts de plaques d'or. La visita no és fàcil per al viatger occidental; aquí les dones s'han de cobrir amb el xador, no es poden fer fotografies ni portar cap bossa ni paquet i ets ben registrat. En tota la visita val més que l'actitud sigui discreta. Els visitants no musulmans no poden entrar en l'última habitació del mausoleu (on hi ha la tomba) i han de passar per una sala on hi ha una sessió de vídeos informatius i et regalen llibres (n'hi ha en multitud d'idiomes) sobre el xiisme, algun francament tendencios i intransigent; no és necessari que aquests llibres arribin a casa. Si es pot és millor evitar les hores d'oració per evitar aglomeracions. De totes formes cal dir que la impressió de veure milers i milers de fidels pregant a l'hora en aquell lloc tan impactant és una sensació que no oblidarem fàcilment.

Als afores de Mashad vam visitar el mausoleu del poeta Ferdousi, on altra vegada ens sorprengué la gran afluen-

cia de visitants del país (com sempre érem els únics o quasi únics forasters); hi dominava la jovenalla, amables com pocs, interessats a saber d'on veníem, què fèiem, etc. Les noies, sobretot interessades a fotografiar-se al costat de la meua dona; era com si volguessin tenir constància que havien parlat amb un occidental. Em va donar la sensació que una cosa és que allà la gent en general és molt religiosa i l'altra és que estiguin d'acord amb les directrius de l'actual règim polític de caire teocràtic; crec que són dues coses diferents.

Teheran, la capital actual

Capital del país només des de 1795, és avui una ciutat de 12.000.000 d'habitants. Ubicada a la falda d'una muntanya, hi ha 600 m de desnivell entre una punta i l'altra. Els barris més rics estan a la part alta -1.700 m- on hi ha menys contaminació, la temperatura és més agradable i a l'hivern tenen una estació d'esquí molt a prop. És una ciutat amb grans avingudes, cruïlles a diferents nivells, metro, monuments moderns i vàries universitats públiques i privades.

Els carrers són nets i abunden els espais verds, amb flors, arbres i brolladors d'aigua, tot molt ben cuidat, més que a casa nostra. Aquestes zones de gespa, igual que a tot l'Iran, els diven-dres a la tarda s'omplen de gom a gom de rotllanes de famílies que hi passen hores conversant, prenent el te o sopant; són espais vius i la gent en gaudeix (quina diferència amb la nostra Devesa!). Si et pares per allà al mig segur que no tardaràs a ser convidat a prendre el te en alguna de les rotllanes; veritablement és un poble molt acollidor.

El Museu Nacional d'Arqueologia és una visita obligada que vàrem completar amb algun dels palaus que varen aixecar els últims xas.

L'Iran d'avui dia és un país segur i molt hospitalari, on no pares de descobrir-hi sorpreses. A Iran l'exotisme que busca el viatger és l'espectacle de la vida de cada dia, en absolut és folklore per als turistes.